

AZ ÉRTÉKELÉS-OSZTÁLYOZÁS EGY LEHETSÉGES MODELLJE¹

I. Az iskolai értékelés-osztályozás jelenlegi problémái

Jelenlegi pedagógiai gyakorlatunk egyik legkényesebb és egyben egyik legmegoldatlanabb problémája az *értékelés-osztályozás*. A szakemberek és pedagógusok nagy része tudja, hogy értékelési-osztályozási gyakorlatunk rengeteg hibaforrást rejt magában. Ezek közül a legfontosabbak a következők:

1. az objektivitás hiánya
 - relatív osztályzatok
 - tanári szubjektívizmus
 - a tanulók és szülők nem megfelelő tájékoztatása arról, hogy mi alapján osztályoz-értékel a pedagógus
2. a megbízhatóság hiánya
3. az összehasonlítás hiánya.

Mai értékelési és osztályozási rendszerünk legsúlyosabb problémája az *objektivitás hiánya*. A pedagógus – részletes, pontosan megfogalmazott követelményrendszerek hiányában – szubjektíven, a maga módján értelmezett normák alapján minősíti a tanulók teljesítményét. Így természetesen sokszor nem igazságos, nem megfelelő osztályzatok születnek. Erre a súlyos problémára hívják fel a figyelmet az „*Irányelvek*” is: „Az osztályozás az egyes tantárgyakban nem objektíven méri a teljesítményeket. A tantervek követelményei erre irányuló erőfeszítéseink ellenére sem adnak az objektív értékeléshez alapot, ehhez szükségszerűen járulnak a pedagógus részéről is szubjektív elemek.”² Az objektivitás hiányából fakadó nehézségeket súlyosbítja az a körülmény is, hogy sem a tanulók, sem a szülők nem tudják, hogy milyen normák, követelmények alapján állapítja meg a pedagógus az egyes érdemjegyeket. Ezt a problémát azért tartjuk nagyon veszélyesnek, mert sok konfliktus-lehetőséget hordoz magában az iskola és a szülői ház között. A főként tanári szubjektívizmusból eredő *megbízhatóság* és *összehasonlítás* hiánya ugyancsak megoldatlan kérdése jelenlegi értékelésünknek. Több külföldi kutató (Hartog és Rhodes, London, 1936., vagy Bonnardel, 1943. és Piéron, 1952.) vizsgálata bebizonyította, hogy azonos értékelők ugyanazt a tanulói teljesítményt különböző időpontokban eltérő módon minősítik.³ Nagy József pedig arra mutat rá, hogy „^a

¹ Jelen tanulmány a szerzőnek az ELTE Bölcsészettudományi Kar Pedagógia Tanszékén 1984 júniusában megvédett „Az értékelés-osztályozás egy új rendszerének kísérleti vizsgálata a Nyelvi-Irodalmi-Kommunikációs Nevelési Kísérletben” című szakdolgozatán alapszik.

² *Irányelvek az értékelés és az osztályozás korszerűsítéséhez*. Bp. 1973. Tankönyvkiadó. 6.

³ *Veszprémi László: Az értékelés és osztályozás korszerűsítésének kérdései*. Bp. Akadémiai Kiadó.

szubjektív megítélés alapján történő osztályozás következményeként az osztályzatok közötti különbségek teljesen összerosódnak. Ugyanarra a teljesítményre akár jelest, akár elégtelent is kapnak a tanulók.”⁴

A felsorolt problémák szükségessé teszik, hogy a szakemberek és pedagógusok egy új, a jelenleginél objektívebb és igazságosabb osztályozási-értékelési eljárás kidolgozásán fáradozzanak. Magyarországon meg is indultak az ilyen jellegű kutatások pl. az *Országos Pedagógiai Intézet* által irányított kísérlet, mely az osztályozás nélküli értékelést próbálta ki,⁵ vagy *Veszprémi László* e tárgyban végzett felmérései,⁶ amelyek figyelemre méltó eredményekhez vezettek.

A fentebb felsorolt okok vezettek arra, hogy megpróbáljunk kidolgozni egy, a mainál objektívebb és igazságosabb osztályozási-értékelési eljárást. Osztályozási kísérletünk a *Nyelvi-Irodalmi-Kommunikációs Nevelési Kísérlet*⁷ keretén belül folyik három éve, tehát tulajdonképpen kísérlet a kísérletben. (Ezért a „kísérlet” fogalmát a továbbiakban csak az osztályozás-értékelés új eljárásával foglalkozó kutatásra használjuk.)

II. Értékelési-osztályozási kísérletünk koncepciója

Első lépésként meghatároztuk, hogy mit tartunk *objektív értékelésnek*. Szerintünk a tanulók értékelése-osztályozása akkor igazságos és objektív, ha ez *azonos* – a tanulókkal is megismertetett – *követelményrendszerrel*, és minden tanuló esetében *azonos módszerrel* történik. Ez a következő feltételek mellett valósulhat meg a gyakorlatban:

1. ha a pedagógus rendelkezésére áll egy részletes, pontosan kidolgozott követelményrendszer, amely alapfeltétele az objektív értékelésnek
2. ha ezt a követelményrendszert nemcsak a pedagógus, hanem a tanulók és a szülők is ismerik
3. ha a pedagógus pontosan tájékoztatja a szülőket gyermekük érdemjegyeiről
4. ha a pedagógus a szummatív és az érdemjeggyel kifejezett formatív értékelés során az osztályzatokat azonos eljárással állapítja meg minden tanuló esetében.⁸

A felsorolt 4 feltétel adja azokat a *célok*at, amelyek megvalósítására kísérletünk vállalkozott.

1. A négy feltétel közül csak egy volt számunkra adott. A Nyelvi-Irodalmi-Kommunikációs Nevelési Kísérletben ugyanis az 1–4. osztályra készen állt a részletes, pontosan megfogalmazott követelményrendszer.⁹ Ez a tanterv tevékenységosztályaihoz igazodva írja le az „elégséges”, a „közepes”, a „jó” és a „jeles” szintnek megfelelő követelménye-

⁴ Nagy József: Az elemi számolási készségek mérése. Bp. 1971. Tankönyvkiadó. 21.

⁵ Rácz-Székely György: Mérligen egy osztályozási kísérlet. Köznevelés. 1973/14. sz. 3–4.

⁶ Veszprémi László: Értékelés, osztályozás, vizsgák. Bp. 1975. Tankönyvkiadó.

⁷ Zsolnai József: Nyelvi-Irodalmi-Kommunikációs Nevelési Kísérlet I–II. kötet. Veszprém, 1982. OOK.

⁸ A negyedik feltétel teljesülését a *Guilford-féle súlyozási eljárás* alkalmazásától vártuk. Lásd Zsolnai József: i. m. (II. kötet) 190–191. p. Ev végi felméréseink azonban bebizonyították, hogy a kísérletben résztvevő pedagógusok képesek a Guilford-féle súlyozási eljárás alkalmazása nélkül is az objektív szummatív osztályzatok megállapítására a pontosan és részletesen megfogalmazott követelményrendszer ismeretében.

⁹ Zsolnai József: i. m. (II. kötet) 183–188.

ket. A követelményrendszer egyik fontos sajátossága, hogy a hagyományos minősítések helyett új minősítéseket tartalmaz: „megfelelt” (2), „jó” (3), „jeles” (4), „kitűnő” (5). E változtatást humanista szándékunk vezérelte. Helytelenítjük ugyanis azt a pedagógiai gyakorlatot, amely megbélyegzően „elégtelennek”, „elégségesnek” vagy „közepesnek” minősíti egy adott kisiskolás teljesítményét.¹⁰

2. Második feltételünk szerint a követelményrendszert nemcsak a pedagógusnak, hanem a tanulóknak és a szülőknek is ismerniük kell, mert így bármikor meggyőződhetnek a kapott érdemjegy objektív voltáról. Ezért a pedagógusoknak szóló *követelményrendszert* le kellett fordítanunk a tanulók nyelvére. A lefordított követelményrendszer kismértékben eltér a pedagógusok által használtétól. Míg a pedagógusnak készült teljes, tehát minden tevékenységosztály minden szintjének kívánatos teljesítményét tartalmazza, addig a tanulóké csak a két szélső, a „megfelelt” és a kitűnő” érdemjegynek megfelelő követelményeket adja meg. Ez a következőképpen fogalmazódik meg pl. 2. osztályban helyesejtésből:

Megfelelt

- a) Szókapcsolatokat és egyszerű mondatokat helyes hangsúllyal és hanglejtéssel tudok kiejteni. Közben jól artikulálok.
- b) A megtanult verseket, meserészleteket jól artikulálva, időtartamhiba nélkül el tudom mondani.

Kitűnő

- a) Szókapcsolatokat, egyszerű és összetett mondatokat jól artikulálva, helyes időtartammal, hangsúllyal és hanglejtéssel tudok ejteni.
- b) A tanult verseket és meserészleteket el tudom mondani helyesejtési hiba nélkül.
- c) Vigyázok arra, hogy beszéd közben ne kövessék el helyesejtési hibát.

4. osztályban önművelésből:

Megfelelt

- a) Tudok önállóan keresni szavakat a Helyesírási tanácsadó szótárból és a Magyar értelmező kéziszótárból.
- b) Tudom ismertetni társaimnak azokat a könyveket, amelyeket önállóan olvastam el.
- c) Meg tudom keresni a Rádió- és televízióújságban a gyerek- és felnőttműsorokat.

Kitűnő

- a) Tudok önállóan keresni szavakat a Helyesírási tanácsadó szótárból, a Magyar értelmező kéziszótárból, szaklexikonokból, szakszótárakból.

¹⁰ Évközi látogatásaink és év végi felméréseink azonban azt bizonyították, hogy a tanulók, a pedagógusok és a szülők többsége a hagyományos értékelési rendszert helyesnek tartja, azt igényli. Ezért a következő évben visszatértünk a számjegyes osztályozási forma használatához.

- b) Tudok ismertetni és ajánlani olyan könyveket, amelyeket önállóan olvastam. Ezekről a könyvekről véleményt is tudok mondani.
- c) Meg tudom keresni a Rádió- és televízióújságban a gyermek- és felnőttműsorokat. Ismerem legalább 8 rádió- vagy televíziósorozat címét, adásidejét, a főbb szereplőket, a műsorvezető és a szerkesztő nevét.

Erre azért volt szükség, mert úgy gondoltuk, a tanulók érdeklődését nagymértékben csökkentené, ha a teljes, kb. 30 oldalas követelményrendszert adnánk a kezükbe. Viszont gondolva arra az esetre, ha van olyan tanuló, aki igényli a teljes követelményrendszer ismeretét, megkértük a kísérletben résztvevő pedagógusokat, hogy a teljes követelményrendszert olyan helyre tegyék az osztályban, ahol a tanulók bármikor elérhetik, megnézhetik.

3. Harmadik feltételünk szerint a szülőket pontosan tájékoztatni kell gyermekük érdemjegyeiről. A Nyelvi-Irodalmi-Kommunikációs Nevelési Kísérletben 12 tevékenységosztályból¹¹ kapnak osztályzatot a tanulók, tehát nemcsak olvasásból, írásból, fogalmazásból, hanem kommunikációból, önművelésből stb. is. Ezért szerkesztenünk kellett egy olyan *értékelő-osztályozó naplót és tájékoztató füzetet*, amely lehetővé tette a tevékenységosztályokhoz igazodó érdemjegyek nyilvántartását. (Ezekben egy rovat egy tevékenységosztálynak felel meg.).

III. Kísérletünk eddigi eredményei

A kísérlet eredményeire vonatkozó fölmérést 1983 júniusában végeztük.¹² Az értékelési-osztályozási kísérletben 6 osztály vett részt, amelyek közül 3 *Budapesten*, 3 pedig *Tolna megyében* működött az általános iskola 2. és 4. osztályában. A kiválasztás szempontja az volt, hogy a résztvevő osztályok a lehető legkülönbözőbbek legyenek a tanulók szocio-kulturális státusa tekintetében. A kísérlet a Tolna megyei 3 negyedikes osztályban 1982 novemberében, a budapesti 3 másodikos osztályban pedig 1983 februárjában indult el. A második és negyedik osztályok kiválasztásával pedig az volt a célunk, hogy megtudjuk, az életkori sajátosságok befolyásolják-e, és ha igen, milyen mértékben az objektív értékelés-osztályozás igényét a kisiskolásoknál.

Háromféle *kérdőívet* dolgoztunk ki, egyet a tanulóknak, egyet a szülőknek és egyet a pedagógusoknak. Ezeknek a kérdőíveknek a kitöltésével arra próbáltunk választ kapni, hogy a kísérleti és kontroll osztályokba járó tanulók, szülei és a tanítók mennyire igénylik az objektív értékelést-osztályozást. (Természetesen a kontroll osztályok is a Nyelvi-Irodalmi-Kommunikációs Nevelési Kísérlet keretén belül működtek.)

A kérdőívet a kísérleti és kontroll osztályokban a kitöltés időpontjában jelenlevő tanulók közül névsor szerint haladva minden 3. tanuló és annak egyik szülője töltötte ki.¹³ A pedagógusoknak szóló kérdőívet természetesen a kísérleti és kontroll osztályokban dolgozó pedagógusok mindegyike kitöltötte.

¹¹ *Zsolnai József*: i.m. (II. kötet) 52–61.

¹² Szeretném megköszönni minden munkatársamnak, elsősorban a kísérletben dolgozó hat pedagógusnak és az elméleti koncepció kidolgozásában segítő kutatóknak mindazt a segítséget, amelyet munkámhoz nyújtottak.

¹³ A felmérésben 125 tanuló, 125 szülő és 12 pedagógus vett részt.

A) A tanulóknak és szüleiknek szóló kérdőívre adott válaszok

A kérdőívre adott válaszok közül elsőként a *tanulói válaszok* elemzését ismertetjük, mivel kísérletünk legfőbb újítása a tanulók *kliensként*¹⁴ való kezelése volt. Mivel a szülőknak szóló kérdőív tartalmilag teljesen megegyezett a tanulóknak szóló kérdőívvel, ezért a szülők válaszait a tanulói válaszokkal együtt közöljük.

A/1. „Szerinted mi alapján kell osztályozni?” (Lásd 1. táblázat)

A tanító véleménye alapján	Az osztály véleménye alapján	Követelményrendszer alapján (Ez megmutatja, hogy év végére mit kell tudnod pl. anyanyelvből.)
----------------------------	------------------------------	--

A kérdésre adott válaszokból kiderül, hogy a tanulók döntő többsége (125-ből 102) mind 2., mind 4. osztályban, mind a kísérleti, mind a kontroll csoportokban a *követelményrendszer alapján történő értékelést-osztályozást tartja helyesnek*. 2. osztályban a 63 megkérdezett tanuló közül 49-en, 4. osztályban pedig a 62 tanuló közül 53-an választották ezt az alternatívát. A kísérleti és a kontroll osztályokból beérkezett válaszok között nincs nagy különbség, ami azt bizonyítja, hogy a tanulóknak akkor is megvan az objektív értékelésre az igény, ha erre külön nem hívják fel a figyelmüket.

A szülői válaszok megegyeznek a tanulói válaszokkal. A szülők nagy része a *követelményrendszer alapján történő osztályozást* jelölte meg helyesnek mind a 12 osztályban. Az értékelhető 117 válaszból 86 tartalmazta ezt az alternatívát, és csak 31

1. táblázat.
„Mi alapján kell osztályozni?”
A tanulók és szüleik válasza 2. és 4. osztályban

Választások	Kliensek		Kontroll	
	Tanulók	Szülők*	Tanulók	Szülők**
A tanító véleménye alapján	10 (16%)	14 (24%)	11 (17%)	17 (29%)
Az osztály véleménye alapján	0 (0%)	0 (0%)	2 (3%)	0 (0%)
Követelményrendszer alapján	51 (84%)	45 (76%)	51 (80%)	41 (71%)
Σ	61 (100%)	59 (100%)	64 (100%)	58 (100%)

*két válasz értékelhetetlen

**hat válasz értékelhetetlen

¹⁴ Az akciókutatási módszertanban a kutatás „tárgyat” nem objektumokként, hanem partnerként, kliensekként tekintik, és bevonják őket a kutatásba. Lásd *Kindler József: A pozitívista módszertan válsága. Világosság 1980/8–9. sz.*

tanulói válaszokéval. A fentiekből kitűnik, hogy a tanulók mellett a *szülők is* mind a kísérleti, mind a kontroll osztályokban *igénylik, hogy tájékoztassák őket az érdemjegyek megállapításának módjáról.*

A/3. „*Ösztönözné-e a tanulásban, ha már év elejétől kezdve ismerhetnéd, hogy mit kell tudnod anyanyelvől év végére?*” (Lásd 3. táblázat.)

Nem Igen Nagyon

E kérdés arra kereste a választ, hogy a tanulókat motiválja, ill. motiválná-e a követelményrendszer ismerete a jobb tanulmányi munka elérésében. A tanulók legnagyobb része, 115 fő nyilatkozott úgy, hogy a követelmények ismerete *ösztönzi, ill. ösztönözné tanulását,* és csak 10 tanuló válaszolt nemmel erre. Ezek az adatok azt mutatják, hogy a követelmények ismerete nagymértékben motiválja, ill. motiválná a tanulókat a jobb eredmények elérésében. Mivel a második és negyedik tanuló válaszai nagymértékben megegyeznek, kimondhatjuk, hogy a követelmények ismeretének ösztönző hatása már a 7–8 évesek körében is jelentkezik.

A szülők válaszai ennél a kérdéssel is megegyeznek a tanulók válaszaival. *104 szülő szerint motiválja, ill. motiválná gyermekét a követelmények ismerete,* és csak 18 szülő választ nemmel erre a kérdésre. Ezekből az adatokból arra következtethetünk, hogy a tanulókat, de a szülők szerint is fontos ösztönzőerő a követelmények ismerete a tanulmányi elérésében.

3. táblázat.
„*Ösztönözné-e a tanulókat a követelményrendszer ismerete?*”
A tanulók és szüleik válasza, 2. és 4. osztályban

Választások	Kliensek		Kísérleti		Kontroll	
	Tanulók	Szülők*	Tanulók	Szülők**		
Nem	4 (7%)	5 (8%)	6 (9%)	13 (21%)		
Igen	31 (51%)	52 (88%)	33 (52%)	24 (38%)		
Nagyon	26 (42%)	2 (4%)	25 (39%)	26 (41%)		
Σ	61 (100%)	59 (100%)	64 (100%)	63 (100%)		

*két válasz értékelhetetlen

**egy válasz értékelhetetlen

A tanulóknak és szüleiknek szóló kérdőív feldolgozása során a következő *összefüggések* nyertek bizonyítást:

1. A tanulók nagy része (a 125 megkérdezettből 102) mind a kísérleti 2. és 4. osztályban, mind a kontroll 2. és 4. osztályban a követelményrendszer alapján történő osztályozást tartotta helyesnek, ami viszont alapfeltétele az objektív és igazságos

értékelésnek. A szülők nagy többsége (86 fő) – függetlenül attól, hogy gyermeke kísérleti vagy kontroll osztályba jár-e – szintén a követelményrendszer alapján történő osztályozást tartotta helyesnek. Tehát a tanulók mellett a szülők is igénylik az igazságos és objektív osztályozást.

2. A tanulók döntő többsége (118 fő) fontosnak tartja, hogy tájékoztatva legyen arról, hogy milyen normák, követelmények alapján osztályoz a pedagógus. A szülők közül is nagyon sokan (119-en) fontosnak tartják mind a kísérleti, mind a kontroll osztályokban, hogy ismerjék azokat a normákat, követelményeket, amelyek alapján a pedagógus megállapítja az érdemjegyeket.

3. Nagyon sok tanuló (115 fő) nyilatkozott úgy, hogy ösztönzi ill. ösztönözné a követelmények ismerete a jobb tanulmányi eredmény elérésében. A szülők többsége (104 fő) szerint is gyermeküket motiválja ill. motiválná a követelmények ismerete a tanulásban. A kísérleti és kontroll osztályba járó tanulók válaszai között egyik kérdésnél sem találtunk lényeges különbséget. Ebből nem kísérletünk eredménytelenségére következtünk, hanem arra, hogy *azokban a tanulóknak is megvan az objektív és igazságos értékelésre való igény, akiknek erre nem hívja fel külön senki a figyelmét.* Nem találtunk nagy eltérést a 2. és 4. osztályba járó tanulók válaszai között sem. Ez azt bizonyítja, hogy *az élekorai sajátosságok kisiskolás korban nem befolyásolják nagymértékben a tanulók értékeléssel-osztályozással kapcsolatos felfogását.*

B) A pedagógusoknak szóló kérdőívre adott válaszok

A pedagógusoktól 4 kérdésre kértünk választ. A kérdőívet mind a kísérleti, mind a kontroll osztályokban tanító pedagógusok kitöltötték.

B/1. „*Jónak tartja-e a jelenlegi osztályozási-értékelési rendszert?*”

Ennél a kérdésnél külön kellett feldolgoznunk a 12 tanító válaszát, mert a kísérletben dolgozók természetesen arról írtak, míg a kontroll osztályokban tanítók az általánosan elfogadott osztályozási-értékelési gyakorlatról mondtak véleményt.

a) tanítók véleménye az új osztályozási-értékelési eljárásról

A 6 pedagógus közül 5 *jónak*, egy pedig *részben* tartja *jónak* a kísérletet. A tanítók az új osztályozási eljárás pozitív vonásait a következőkben látják:

1. Mivel a tanuló, a szülő és a tanító előtt egyaránt ismert a követelményrendszer, ezért jóval kevesebb vitalehetőség merül fel az osztályzatok megállapításánál..

2. A tanulók és szüleiik „aktívabb szerephez” jutnak az értékelés folyamatában azáltal, hogy tájékozódni tudnak arról, mi alapján osztályoz a pedagógus.” A követelményrendszer ismeretében a fontosabb, súlypontosabb nyelvi területen a szülők is le tudják mérni, figyelemmel kísérhetik gyermekeik fejlődését. A tanulás folyamatában tehát ők is „aktívabb” szerephez jutnak. De a tanulók is realisabban tudják önmaguk és társaik munkáját értékelni.”

(2. osztályban tanító pedagógus véleménye)

3. Az új osztályozási eljárás nagyon fejleszti a tanulók önismeretét és önértékelését, ami főként abból adódik, hogy megkapták a követelményrendszert, s így ellenőrizni tudják teljesítményük értékét. „Nagyon fejleszti önellenőrzési, önismereti, önértékelési képességüket. Ösztönző hatásúnak tartom, tapasztalataim szerint tanulóim szüleikkel együtt fokozottabban igyekeztek a jobb eredmények elérésére. Meggyőzőbb, kevesebb vitára da alkalmat, hiszen a minősítések mögött így valódi teljesítmény húzódik.”

(4. osztályban tanító pedagógus véleménye)

4. Az új értékelési forma motiválja a tanulókat a jobb tanulmányi munka elérésében, ami szintén a követelmények kézbeadásának köszönhető nagyrészt.

Viszont a pozitívumok mellett a pedagógusok felhívták figyelmünket az év közben felmerült problémákra is. Ezek a következők:

1. Sok időt vesz igénybe az osztályzatok adminisztrációja. (Ugyanis a tanítóknak nemcsak a mi általunk kibocsátott értékelési naplóba és tájékoztató füzetbe kellett bevezetniük az érdejmegyeket, hanem a hagyományos naplóba és ellenőrzőbe is.)

2. A tanulók részére kiadott követelményrendszernek is tartalmaznia kellene a köztes – jó, jeles – minősítést, mert ez megkönnyítené a gyerekeknek teljesítményük értékelését.

3. Feszültség van a kísérlet minősítéseinek elnevezései és az év végi osztályzatok beírása között.

Mivel kísérletünk *akciókutatás*,¹⁵ ezért nagyon fontosak voltak számunkra ezek a visszajelzések, hiszen így kísérletünket a megfelelő módon tudtuk alakítani, változtatni.

b) tanítók véleménye a hagyományos értékelési-osztályozási gyakorlatról

A megkérdezett pedagógusok közül *hárman* (mindegyik 2. osztályt tanít) *jónak*, *hárman* (a 4. osztályos tanítók) viszont *nem tartják megfelelőnek a jelenlegi osztályozást*. Érvelésük szerint az egy jeggyel történő osztályozás nem tükrözi a gyermek tudásszintjét, másrészt pedig „Nem korrekt eljárás a gyerekekkel szemben, hogy az értékelő osztályozás esetében csak a pedagógus tudja – vagy ő sem – az egyes érdemjegyeknek megfelelő tudásszintet.” (4. osztályban tanító pedagógus véleménye) Az, hogy a tanítók véleménye ilyen arányban megoszlik, azt mutatja, hogy a pedagógusok körében sem egyértelmű a mai osztályozási eljárás helyességének megítélése.

B/2–3. „Mennyi időt fordít az osztályozásra?”

„Igényel-e többletmunkát Öntől az osztályozás?”

A két kérdés szorosan összefügg egymással, ezért az ide vonatkozó válaszok elemzését együttesen végeztük. A 12 pedagógus közül 9 szerint *sok*, 1 szerint *kevés időt* vesz igénybe az osztályozás, 2 tanító pedig úgy vélekedik, hogy az osztályozásra fordított időmennyiség változó. A pedagógusok többsége (12 fő közül 9) *megyegyezik* abban, hogy az osztályozás-értékelés *többletmunkát igényel tőlük*. „Jelenleg nagyon sok többletmunkát okoz az osztályozás az adminisztráció miatt. Két tájékoztató, két napló vezetése. Elég

¹⁵ Azaz a kipróbálás pozitív és negatív tapasztalatai alapján módosítjuk-korrigáljuk kísérleti koncepciónkat. Lásd *Kindler József*: i. m.

sok bonyodalmat jelent számomra, hogy mind a 4 helyen azonos számokat „könyveljek.” (kísérleti 2. osztályban tanító pedagógus véleménye) A 9 tanító közül 6 a kísérletben dolgozik, amely ténylegesen több adminisztrációt igényel, így a válaszok ilyen arányú megoszlása teljesen érthető.

B/4. *„Hányszor fordult elő, hogy Ön és az egyes tanuló, ill. az osztály között vita alakult ki valamely anyanyelvi érdemjegy megállapításánál?”*

A 12 pedagógus közül 5 szerint ilyen jellegű vita még nem alakult ki közte és az osztály között, 7 viszont arról számolt be, hogy voltak viták az osztályozással kapcsolatban. Különbég van a kísérleti és a kontroll osztályokban tanító pedagógusok válaszai között. A 6 kontroll osztályos tanító közül 4 nem tud beszámolni vitáról, a 6 kísérletis tanító közül 5 viszont igen. 3 pedagógus válaszából pedig az derül ki, hogy ilyen esetekben a követelményekre hivatkozva győzi meg a tanulókat döntésének helyességéről. „A kísérlet bevezetésekor többször alakult ki vita a tanulók és köztem az érdejmegyek megállapításánál. Ekkor a tanulókkal ellenőriztettem a hallott teljesítményt, és a tevékenységi forma követelményét.” (kísérleti 4. osztályban tanító pedagógus véleménye) E vélemények és a fenti adatok azt mutatják, hogy a kísérleti osztályok tanulói jobban mernek vitatkozni tanítójukkal, mint a kontroll osztályosok. Ebben megítélésünk szerint fontos szerepet játszik, hogy a kísérletben a tanulók megkapják a követelményrendszert, és így tudnak rá hivatkozni érvelésük során.

Összefoglalva a következő megállapításokat vontuk le a pedagógusok válaszaiból:

1. A kísérletben résztvevő pedagógusok közül 5 jónak, egy pedig részben tartja jónak az új osztályozási-értékelési eljárást.
2. A jelenlegi osztályozási-értékelési rendszerről nyilatkozó tanítók véleménye megoszlik annak helyességéről.
3. A tanítók többségétől (9-től) többletmunkát igényel az értékelés-osztályozás.
4. Főként a kísérletben dolgozó tanítók (5-en) számoltak be az osztályzatok megállapításánál felmerült vitákról.

D) *Az év végi fölmérés eredményeinek összefoglalása*

A kérdőívvél végzett vizsgálat bebizonyította, hogy

- a) A tanulók és szülei mind a kísérleti, mind a kontroll osztályokban a követelményrendszer alapján történő osztályozást tartják helyesnek, ami viszont az objektív és igazságos értékelés alapja.
- b) A kísérleti és kontroll osztályokban egyaránt fontosnak tartják a tanulók és szülei, hogy ismerjék azokat a normákat, követelményeket, amelyek alapján a pedagógus osztályhoz.
- c) A kísérleti és kontroll osztályokba járó tanulók és szülei véleménye szerint motiválja, ill. motiválná a tanulókat a követelményrendszer ismerete.
- d) A kísérletben résztvevő pedagógusok jónak tartják az új értékelési-osztályozási eljárást, a hagyományos osztályozási módról nyilatkozó tanítók véleménye viszont megoszlik annak helyességéről.
- e) Főként a kísérletben dolgozó pedagógusoknak jelent többletmunkát az értékelés-osztá-

lyozás, s főként ezekben az osztályokban szokott vita kialakulni az egyes érdemjegyek megállapításának helyességéről.

A feldogozott tanulói, szülői és tanítói válaszok *megeősítik kísérletünk célkitűzéseinek helyességét*. Az, hogy a kísérleti és kontroll osztályok között nem találtunk lényeges különbséget, azt igazolja, hogy *mindenképpen szükséges a jelenlegi értékelési-osztályozási rendszer megreformálása, objektívebbé tétele, hisz a kontroll osztályos tanulók és szüleiik nyilatkozataiból is ennek az igénye olvasható ki*. Az pedig, hogy a 2. és 4. osztályba járó tanulók véleménye közti eltérés minimális, bebizonyítja, hogy az *életkori sajátosságok kisiskolás korban nem befolyásolják a tanulók értékeléssel-osztályozással kapcsolatos állásfoglalását*.

IV. A kísérlet folytatása és távlatai

Kísérletünk az 1984/85-ös tanévben is folytatódik Budapesten. A meglévő 3 pesti osztály mellé 1983 őszén újabb 2 osztály kapcsolódott be a vizsgálatba. Így jelenleg 5 negyedikes osztályban folyik a kísérlet. Az 1983-ban végzett fölmérés alapján, az *akciókutatás* szellemében az alábbi változtatásokat eszközöltük. Csökkentettük az osztályozással kapcsolatos adminisztrációt. Kidolgoztuk a tanulóknak szóló követelményrendszer középső szintjeit is, ami a gyerekek számára megkönnyíti saját teljesítményük értékelését. Visszatértünk a hagyományos számjegyes minősítéshez.

A kísérlet eredményeinek végső összefoglalása az 1984/85-ös tanév végén fog megtörténni. Az azonban már az eddigi eredményeink alapján is bizonyítást nyert, hogy kísérletünk sikeres lépéseket tesz a közoktatás fejlesztésével kapcsolatos „*Javaslat*”¹⁶ egyik lényeges célkitűzésének megvalósításában, miszerint „Az iskolát egyre fokozódóan gyermek- és ifjúságközpontúvá kell változtatni. Biztosítani kell minden egyes tanuló számára a tanulásban való érdekeltséget és motivációt. *Fokozatosan be kell őket avatni – már kisiskolás kortól kezdve a pedagógiai folyamatokba. Meg kell, hogy ismerjék a rájuk szabott követelményeket, az értékelés szempontjait.*”¹⁷

Kísérletünket ennek szellemében folytatjuk és fejlesztjük a továbbiakban.

¹⁶ Javaslat a közoktatás fejlesztésére. Köznevelés 1983/28. sz.

¹⁷ Javaslat a közoktatás fejlesztésére. Köznevelés 1983/28. sz. 6. p.